

První překlad celé bible do českého jazyka, jehož text zachycuje *Bible drážďanská*, vznikl patrně v padesátých letech 14. století.¹ Jeho pořízení je v odborné literatuře připisováno dvěma překladatelským skupinám na základě zjištění, že některé stejné latinské výrazy jsou přeloženy do češtiny každou skupinou odlišným způsobem. Například latinské *sacerdos* je první skupinou přeloženo starším českým výrazem »pop«, zatímco druhou skupinou mladším výrazem »kněz«. Některé další případy jsou následující: latinské *benedictus* je přeloženo jednak jako »blahoslavený«, jednak jako »požehnaný«, latinské *adorare* jednak jako »klaněti se«, jednak jako »modlit se«. Možný důvod pro zvolení různých překladových ekvivalentů se některými odborníky shledává v odlišném prostředí, ze kterého pocházeli příslušníci obou skupin.² Soudí se, že pracovníky první překladatelské skupiny mohli být břevnovští benediktini a druhé překladatelské skupiny pražští dominikáni.³

Bible drážďanská – kodex, jemuž bude věnována pozornost dále – vznikla asi v letech 1365-1375 a byla pořízena patrně šesti písaři z neznámé předlohy.⁴ Bohužel shořela na začátku první světové války v univerzitní knihovně v Lovani. Do Belgie byl tento rukopis totiž poslán z Královské knihovny v Drážďanech za účelem vyhotovení snímků. Tak jsou dnes dostupné pouze snímky lícních stran počínající zhruba od poloviny kodexu a opisy některých biblických částí různého rozsahu pořízené před jeho zánikem.⁵ Celý zachovaný text *Bible drážďanské* dnes zpřístupňuje edice *Staročeská Bible drážďanská a olomoucká* (1981-2009), z níž dále vycházíme.

Cílem této studie je: (1) popsat, jak je zaznamenána staročeská diftongizace *ó* v *uo* (popř. sporadická diftongizace *o* v *uo*) a třetí staročeská přehláska *’o* v *ě*, *’ó* v *ie* v *Janově evangelíu Bible drážďanské*, a to na základě zjištění přesných poměrů *ó* vs. *uo*,⁶ *o* bez přehlásky vs. *ě*, *ó*

¹ KYAS, Vladimír et al.: *Česká bible v dějinách národního písemnictví*, Praha – Řím 1997, s. 51.

² KYAS, Vladimír: *První český překlad bible*, Praha 1971, s. 56.

³ KYAS et al., *Česká bible v dějinách národního písemnictví* (◀ pozn. 1), s. 49. Naposledy se hypotézami o prostředí vzniku prvního překladu zabýval VINTR, Josef: *Komu byl určen první český překlad bible z poloviny 14. století a další otázky s tím spojené*, in: *Listy filologické* 142 (2019), s. 333-368.

⁴ SICHÁLEK, Jakub: *European Background: Czech Translations*, in: SOLOPOVA, Elizabeth (ed.): *The Wycliffite Bible. Origin, History and Interpretation*, Leiden – Boston 2017, s. 72; PEČÍRKOVÁ, Jaroslava et al.: *Staročeská Bible drážďanská a olomoucká: s částmi Proroků rožmberských a Bible litoměřicko-třeboňské. Kritické vydání nejstaršího českého překladu bible ze 14. století, V/1: Izaiáš – Daniel*, Praha 2009, s. 16. Výpisky: kopie výpisků Josefa Vašici z roku 1933 z dnes nezvěstné práce Josefa Vraštila o *Bibli drážďanské*, s. 16/5, 63/13 (uloženo v oddělení vývoje jazyka Ústavu pro jazyk český AV ČR, v. v. i.; za poskytnutí kopií výpisků děkujeme kolegům z oddělení vývoje jazyka Ústavu pro jazyk český AV ČR, v. v. i.).

⁵ KYAS, *První český překlad bible* (◀ pozn. 2), s. 6-7, 12-13; KYAS et al., *Česká bible v dějinách národního písemnictví* (◀ pozn. 1), s. 37-38.

⁶ Poněvadž je diftongizace krátkého *o* změnou sporadickou, byly vypsaný jenom doklady na krátký diftong *uo*. V *Janově*

Anastasia ROZHKOVA

Ústav českého jazyka a teorie komunikace,
Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, Praha

Vybrané problémy vývoje staročeského vokalizmu v textech *Bible drážďanské*

Selected issues of the development of Old Czech vocalism in the *Dresden Bible* texts

The oldest complete Bible translation into the Czech language (1350s) was produced by two groups of translators. Its text was copied into the *Dresden Bible* by six scribes probably sometime between 1365 and 1375. This contribution describes in detail the ways of recording the Old Czech diphthongization *ó* to *uo* (*o* to *uo*) and the Old Czech umlaut *’o* to *ě* and *’ó* to *ie*, respectively, in the Gospel of John of the *Dresden Bible*. Furthermore, the author compares these observations with those from the Gospel of Luke, since both of these were produced by the same translator and recorded in the *Dresden Bible* by the same scribe.

Keywords: *Dresden Bible*; Old Czech; 14th century; diphthongization; umlaut

Number of characters / words: 17 740 / 2 633

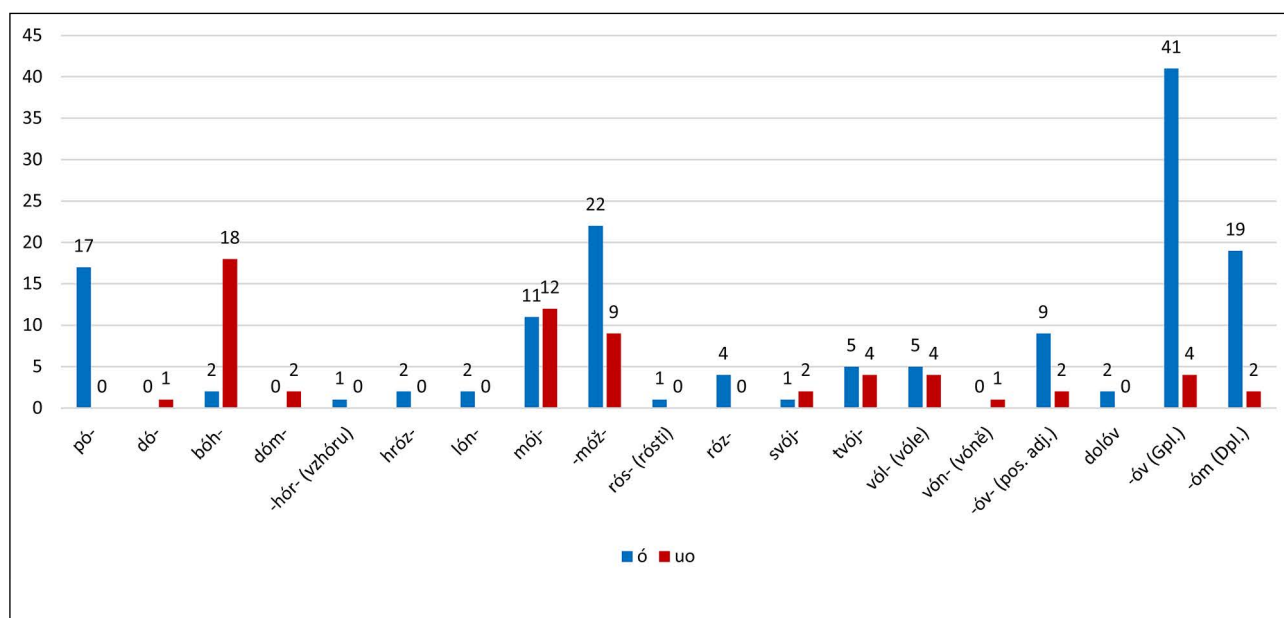
Number of figures: 3

Secondary language(s): Old Czech

bez přehlásky vs. *ie*, a (2) porovnat zjištěný stav s výsledky v *Lukášově evangelíu*.⁷ Zachycení výše uvedených hláskoslovných změn v těchto biblických knihách porovnáváme proto, že obě sledované knihy pořídil stejný překladatel (příslušník první skupiny) a text obou knih do *Bible drážďanské* zapsal stejný pisář. Výchozí pracovní hypotézou tedy je, že mezi vybranými biblickými knihami nebudou po provedení statistického testu v oblasti hláskosloví nalezeny statisticky signifikantní rozdíly.⁸ Co se týče výběru zkoumaných hláskoslovných změn, je dán skutečností, že v obou případech jde o vývoj variant stejného vokálního fonému /ó/ a jeho krátkého protějšku /o/. V případě zkoumání třetí staročeské přehlásky si jsme vědomi některých nejasností spojených s teoretickým popisem této změny patrných z odborné literatury. Zejména není jasné, jestli se tato změna provedla na území Čech důsledně, nebo nikoliv, a také jestli se provedla ještě před zánikem konsonantické měkkostní korelace, nebo už jako důsledek tohoto zániku.⁹ U této staročeské hláskoslovné změny také nelze v žádném případě opomíjet možný vliv morfologické analogie na přehlasované vokály, a to analogie s tvrdými deklinacemi. Rozsah třetí staročeské přehlásky byl totiž omezen na slovtvorné a tvarotvorné formanty.¹⁰

1. Staročeská diftongizace ó v uo

V *Janově evangelíu Bible drážďanské* bylo zjištěno celkem 205 pozic pro diftongizaci, provedena byla v 61 případech. Při analýze způsobu zachycení staročeské diftongizace ó v uo pisářem v *Janově evangelíu* jsme sledovali poměry ó a uo v jednotlivých morfech (► Obr. 1).¹¹

Obr. 1:
Poměry ó a uo v jednotlivých morfech v *Janově evangelíu Bible drážďanské*

evangelíu Bible drážďanské se jedná pouze o dvě slova: substantivum *wuodi* (J 2,7; genitiv singuláru) a adjektivum *buozy* (J 6,69; *buoží*), proto se už v příspěvku těmto případům podrobněji nevěnujeme.

⁷ K popisu obou sledovaných změn v *Lukášově evangelíu* srov. ROZHKOVA, Anastasia: *Odras tří hláskoslovných změn 14. století v Lukášově evangelíu a knize Izaiáš Bible drážďanské*, in: *Listy filologické* 143 (2020), s. 63-97. Text čtveroevangelií zachycený na snímcích lícních stran je v edici doplněn opisem Josefa Vraštila, a tak jsou obě zkoumaná evangelia kompletní.

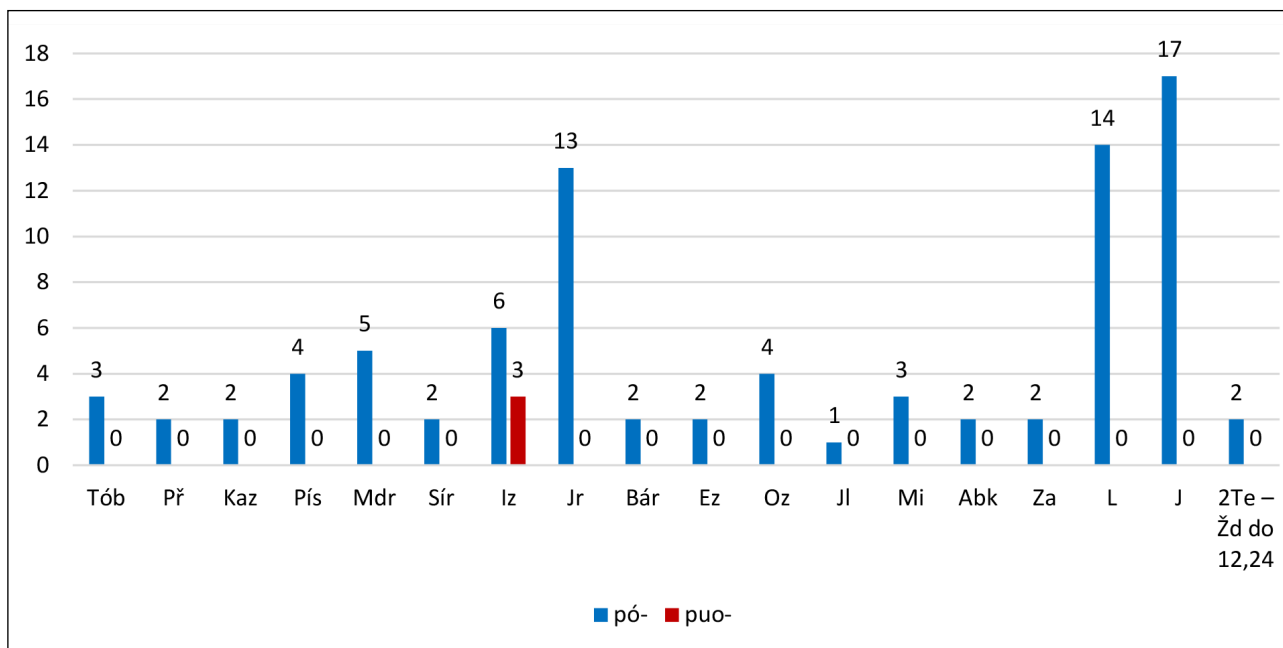
⁸ Na data byl aplikován Fisherův exaktní test, a to za účelem porovnání četností v určitých skupinách a tím odhalení statisticky signifikantních rozdílů mezi skupinami. Pokud získaná hodnota *p* byla menší než 0,05, rozdíl mezi porovnávanými skupinami byl hodnocen jako statisticky signifikantní. Nepočtené skupiny s četností výskytu menší než 10 nebyly statistickým testem analyzovány. O zvoleném statistickém testu a způsobu jeho užití srov. ROZHKOVA, *Odras tří hláskoslovných změn 14. století* (◀ pozn. 7), s. 67.

⁹ KOMÁREK, Miroslav: *Historická mluvnice česká, I: Hláskosloví*, Praha 1969, s. 118, 125; LAMPRECHT, Arnošt – ŠLOSAR, Dušan – BAUER, Jaroslav: *Historická mluvnice češtiny*, Praha 1986, s. 72-74.

¹⁰ KOMÁREK, *Historická mluvnice česká, I* (◀ pozn. 9), s. 116; LAMPRECHT – ŠLOSAR – BAUER, *Historická mluvnice češtiny* (◀ pozn. 9), s. 73; KOMÁREK, Miroslav: *Studie z diachronní lingvistiky*, Olomouc 2006, s. 241.

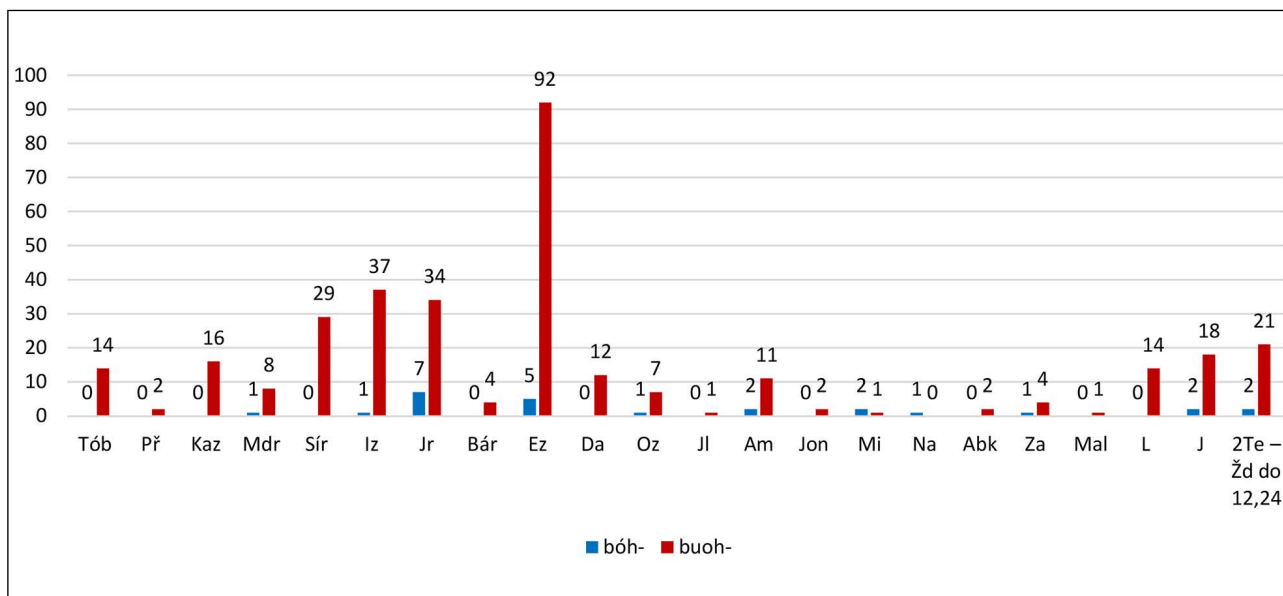
¹¹ Sledování poměrů ó a uo v jednotlivých morfech se osvědčilo už v našem dřívějším výzkumu staročeské diftongizace ó v uo v *Lukášově evangelíu* a knize *Izaiáš Bible drážďanské*, srov. ROZHKOVA, *Odras tří*

Z Obr. 1 je patrné, že většina morfů je zastoupena málo, takže z nich nelze zobecňovat. Je také vidět, že předpona *pó-* je v *Janově evangelíu* zapsána písařem výhradně v nediftongizované podobě. Tato skutečnost není překvapivá, neboť tento písař *Bible drážďanské* zapisuje předponu *pó-* v nediftongizované podobě (až na výjimky) i ve všech ostatních knihách, které opsál (➤Obr. 2).¹²

Obr. 2:
Poměry *ó* a *uo* v předponě *pó-* ve všech textech zapsaných sledovaným písařem Bible drážďanské

Statistickým testem bylo také potvrzeno, že rozdíly mezi touto předponou a kořeny *bóh-*, *mój-* a *-móž-* (ve tvarech odvozených od slovesa »moci«), patrné z Obr. 1, jsou statisticky signifikantní. Pokud jde o převahu výskytu kořene *bóh-* v novější podobě *buoh-*, tento způsob zápisu je rovněž obvyklý u sledovaného písaře *Bible drážďanské* (➤ Obr. 3).

Obr. 3:
Poměry *ó* a *uo* v kořeni *bóh-* ve všech textech zapsaných sledovaným písařem Bible drážďanské

hláskoslovných změn 14. století (↵ pozn. 7). Jsme si však vědomi, že na provedení změny může mít vliv i řada dalších faktorů (např. pozice slova na řádce vzhledem ke zbývajícím místu nebo celkovému počtu liter na řádce, pozice v rámci *Janova evangelia*, stav v předloze, okolní kontext atd.). Věnovali jsme při výzkumu staročeské diftongizace dlouhého *ó* pozornost také výskytu *ó* a *uo* po neslabičných předložkách. Zde je sledovaný poměr 4 : 11.

¹² Zkratky biblických knih citujeme podle Českého ekumenického překladu.

V případě kořene *bób-* bylo statistickým testem potvrzeno, že zjištěné rozdíly mezi tímto kořenem a kořeny *mój-*, *-móž-*, příponou *-óv-* posesivních adjektiv (čtvrtý sloupec od konce na Obr. 1) a koncovkami *-óv* a *-óm*¹³ genitivu a dativu plurálu (dva poslední sloupce na Obr. 1) jsou na zvolené hladině významnosti statisticky signifikantní. Jako statisticky signifikantní se ukázaly rovněž rozdíly mezi kořeny *mój-*, *-móž-* a koncovkou *-óv* genitivu plurálu (v případě kořene *mój-* je statisticky signifikantní rozdíl rovněž mezi ním a koncovkou *-óm* dativu plurálu).

Pokud jde o porovnání zjištěného stavu v *Janově evangeliu Bible drážďanské* (celkový poměr *ó* a *uo* je 144 : 61) s *Lukášovým evangeliem* (celkový poměr *ó* a *uo* je 115 : 200), byly statistickým testem odhaleny následující statisticky signifikantní rozdíly: koncovka *-óv* genitivu plurálu (poměr *ó* a *uo* v *Lukášově evangeliu* je 35 : 41), koncovka *-óm* dativu plurálu (poměr *ó* a *uo* v *Lukášově evangeliu* je 16 : 26), přípona posesivních adjektiv *-óv-* (poměr *ó* a *uo* v *Lukášově evangeliu* je 12 : 37) a kořen *mój-* (poměr *ó* a *uo* v *Lukášově evangeliu* je 2 : 15) se vyskytuje častěji v diftongizované podobě v *Lukášově evangeliu* než v *Janově evangeliu Bible drážďanské*. Je zřejmé, že zjištěné výsledky vyvracejí výše stanovenou pracovní hypotézu o tom, že by se sledované knihy neměly statisticky signifikantně lišit. Nelze však jednoznačně určit, jestli jsou dané rozdíly výsledkem různé míry písařových zásahů do textu, nebo jestli byly obsaženy už v předloze, ze které tento písař text opisoval. Předloha, z níž byl text do *Bible drážďanské* opsán, totiž není známa.

2. Třetí staročeská přehláska *’o* v *ě*, *’ó* v *ie*

Analýza způsobu zachycení třetí staročeské přehlásky *’o* v *ě*, *’ó* v *ie* v *Janově evangeliu Bible drážďanské* byla kvůli relativně malému počtu nasbíraných dokladů omezena pouze na zkoumání obecných poměrů dokladů bez přehlásky a dokladů přehlasovaných. Poměr krátkého *o* bez přehlásky oproti *ě* v této biblické knize je 47 : 9, poměr dlouhého *ó* bez přehlásky oproti *ie* pak 4 : 9. Tento rozdíl mezi krátkými a dlouhými vokály byl statistickým testem vyhodnocen jako statisticky signifikantní. Větší náchylnost dlouhých vokálů k přehlasování může být mj. vysvětlena patrně jejich větší napjatostí.¹⁴ Rozdíl mezi krátkými a dlouhými vokály je statisticky signifikantní rovněž v *Lukášově evangeliu Bible drážďanské*. Poměr krátkého *o* bez přehlásky oproti *ě* je zde 79 : 26, poměr dlouhého *ó* bez přehlásky oproti *ie* 10 : 24.

Pokud jde o porovnání výsledků v *Janově evangeliu* s *Lukášovým evangeliem*, zjištěné poměry jak krátkých, tak dlouhých vokálů bez přehlásky a přehlasovaných jsou si navzájem v obou knihách vizuálně podobné. Ani statistickým testem nebyly mezi sledovanými biblickými knihami nalezeny statisticky signifikantní rozdíly. Na okraj se však sluší také uvést, že na rozdíl od *Lukášova evangelia*, v němž se sedmkrát vyskytlo *uo* v pozicích původního dlouhého nepřehlasovaného *ó*,¹⁵ nebyly v *Janově evangeliu* podobné případy nalezeny.

Závěr

V tomto příspěvku jsme zkoumali zachycení staročeské diftongizace *ó* v *uo* a třetí staročeské přehlásky *’o* v *ě*, *’ó* v *ie* v *Janově evangeliu Bible drážďanské* a porovnávali zjištěné výsledky se stavem v *Lukášově evangeliu*. Obě vybrané biblické knihy byly totiž přeloženy příslušníkem jedné překladatelské skupiny a zapsány do Bible drážďanské stejným písařem.

Pro staročeskou diftongizaci *ó* v *uo* byly nalezeny statisticky signifikantní rozdíly mezi sledovanými knihami (ať už jsou dány písařovými zásahy, nebo povahou předlohy, z níž opisoval). Jedná se o častější výskyt koncovky *-óv* genitivu plurálu, koncovky *-óm* dativu plurálu, přípony posesivních adjektiv *-óv-* a kořene *mój-* v diftongizované podobě v *Lukášově evangeliu Bible drážďanské* ve srovnání se stavem v *Janově evangeliu*. Rozbor také potvrdil tendenci sledovaného písaře zapisovat předponu *pó-* bez diftongizace a slovo *buob* naopak s diftongizací.

U třetí staročeské přehlásky *’o* v *ě*, *’ó* v *ie* však mezi *Janovým* a *Lukášovým evangeliem* statisticky signifikantní rozdíly nalezeny nebyly. Nelze však úplně vyloučit, že zjištěný výsledek může být poněkud zkreslen malým počtem dokladů v *Janově evangeliu* (zejména co se týče

¹³ V případě koncovky dativu plurálu nelze vyloučit možnou přítomnost její krátké dublety v získaných datech.

¹⁴ KOMÁREK, Miroslav: *Nástin fonologického vývoje českého jazyka*, Praha 1982, s. 45; KOMÁREK, Miroslav: *Dějiny českého jazyka*, ed. Ondřej BLÁHA, Brno 2012, s. 98; LAMPRECHT – ŠLOSAR – BAUER, *Historická mluvnice češtiny* (← pozn. 9), s. 65, 71.

¹⁵ Jedná se o tyto doklady: L 3,38 *enoffuow*; L 9,17 *koffuow*; L 3,37 *mafafeuw*; L 21,16 *otczuow*; L 3,27 *falathieuw*; L 3,34 *tareffuow*; L 3,27 *zorobafuow*.

dlouhých vokálů). Interpretace této staročeské hláskoslovné změny je navíc komplikována nejednoznačným popisem v odborné literatuře, zejména pokud jde o otázku (ne)systematičnosti jejího provedení na území Čech a otázku jejího vztahu k zániku konsonantické měkkostní korelace.

PŘÍLOHA

Doklady na staročeskou diftongizaci ó v uo v *Janově evangeliu Bible drážďanské*

1,1 buoh; 1,18 lonye; 1,23 zpojobte; 1,24 duchownykw; 1,27 duoftogen; 1,35 vczedlnykw; 1,42 iohanow; 1,46 moz; 2,6 ffpichow; 2,11 dywuow; 2,12 dnow; 2, 15 myennykom; 3,1 duchownykw; 3,2 nemoze; 3,2 dywow; 3,2 buoh; 3,3 nemoze; 3,4 moz; 3,4 muoze; 3,5 nemuoz; 3,9 muoze; 3,16 buoh; 3,17 buoh; 3,27 nemoze; 3,29 zenychow; 3,29 zenychow; 3,30 rofty; 3,33 boh; 3,34 buoh; 3,34 buoh; 4,1 vczedlnykw; 4,18 twoy; 4,22 zydow; 4,24 buoh; 4,34 muoy; 4,34 woli; 4,48 dywow; 4,48 zazrakow; 4,49 pogdy; 4,50 twoy; 4,53 twuoy; 4,53 duom; 5,4 hospodynow; 5,15 zidom; 5,17 muoy; 5,19 nemoz; 5,24 poyde; 5,29 poydu; 5,30 moy; 5,30 wole; 5,30 wole; 5,44 mozete; 5,47 fflowom; 6,8 vczedlnykw; 6,8 fflymonow; 6,8 petrow; 6,12 vczedlnykw; 6,13 okraykow; 6,24 vczedlnykw; 6,27 buoh; 6,32 muoy; 6,38 wuoli; 6,38 wuoli; 6,39 wuole; 6,40 wuole; 6,42 ozyepow; 6,44 nemuoz; 6,52 muozz; 6,60 vczedlnykw; 6,60 muoze; 6,65 nemuoz; 6,66 uczedlnykw; 6,68 pogdem; 7,6 moy; 7,7 nemoz; 7,8 nepoydu; 7,8 muoy; 7,13 brozu; 7,17 woli; 7,31 dywow; 7,34 nemozete; 7,35 poyde; 7,35 poyde; 7,36 nemozete; 7,37 hodow; 7,43 rozny<c>z; 7,45 biskupom; 7,45 duchownykw; 7,48 duchownykw; 8,6 dolow; 8,16 muoy; 8,19 twuoy; 8,21 nemozete; 8,22 nemuozete; 8,27 buoh; 8,31 zidow; 8,42 buoh; 8,43 nemozete; 8,54 muoy; 8,54 buoh; 8,56 muoy; 9,16 duchownykw; 9,16 muoze; 9,16 roznicie; 9,22 zidow; 9,29 buoh; 9,31 buoh; 9,31 woly; 9,40 duchownykw; 10,4 poyde; 10,4 poydu; 10,5 nepoydu; 10,16 moy; 10,19 rozny<c>ie; 10,21 moze; 10,27 muoy; 10,29 muoy; 10,29 nemoz; 10,32 skutkow; 10,35 nemoze; 10,37 skutkow; 10,38 skutkom; 11,7 vczedlnykw; 11,7 pogdyem; 11,15 pogdyem; 11,16 vczedlnykw; 11,16 pogdyem; 11,19 zyduow; 11,21 moy; 11,22 buoh; 11,23 twuoy; 11,32 muoy; 11,33 swuoy; 11,41 wzhoru; 11,45 zydow; 11,46 duchownykw; 12,3 duom; 12,3 wuonye; 12,4 vczedlnykw; 12,9 zydow; 12,11 zydow; 12,15 twuoy; 12,26 moy; 12,26 moy; 12,37 dywow; 13,2 fflymonow; 13,5 vczedlnykw; 13,23 vczedlnykw; 13,23 lonye; 13,29 hoduom; 13,31 buoh; 13,32 buoh; 13,32 buoh; 13,33 zydow; 13,33 nemozete; 13,36 nemozeff; 14,1 vczedlnykw; 14,1 buoh; 14,5 mozemy; 14,9 czaow; 14,17 nemoze; 14,18 fyrotkow; 14,23 moy; 14,31 poydyem; 15,1 muoy; 15,4 nemoze; 15,5 nemozete; 15,8 moy; 15,24 skutkow; 16,12 nemozete; 17,1 twoy; 18,3 biskupow; 18,3 duchownykw; 18,11 swoy; 18,14 zydow; 18,17 uczedlnykw; 18,22 sluzebnykw; 18,25 vczedlnykw; 18,35 twoy; 18,36 zydow; 18,37 muoy; 18,38 zydow; 19,14 zydow; 19,20 zydow; 19,26 twoy; 19,29 vftuom; 19,31 dolow; 19,33 hnatow; 19,40 zydow; 20,7 rozno; 20,18 vczedlnykw; 20,19 brozu; 20,27 swuoy; 20,27 moy; 20,28 moy; 20,28 buoh; 20,28 moy; 20,30 dywow; 21,2 vczedlnykw; 21,3 poydem; 21,14 vczedlnykw; 21,15 yanow; 21,16 yanuow; 21,17 yanuow; 21,19 poydyz.

Doklady na staročeskou diftongizaci ó v uo po neslabičných předložkách v *Janově evangeliu Bible drážďanské*

8,44 z uotcie; 10,38 w uotci; 12,42 z uobcie; 14,6 k uotci; 14,10 w uotci; 14,11 w uotci; 14,12 k otci; 14,28 k uotci; 15,6 w uoben; 15,26 z uotcie; 16,10 k otci; 16,16 k uotci; 16,17 k uotci; 16,23 w onom; 16,28 k otci.

Doklady na třetí staročeskou přehlásku ó v ě v *Janově evangeliu Bible drážďanské*

1,13 muzowa; 1,18 otczowie; 1,42 giezyffowi; 1,44 ondrziegiewa; 1,2 gezyffowa; 1,3 gezyffowa; 2,16 kupczowebo; 3,2 giezyffowi; 3,3 kralowftwie; 3,5 kralowftwie; 4,38 neufilowali; 4,38 vfilowali; 5,16 giezyffowi; 5,30 otczowy; 5,46 moyzieffowi; 6,38 otczowu; 6,39 otczowa; 6,71 gidaffowi; 9,22 wyobczowan; 9,28 moyzieffowi; 9,29 moyzieffowi; 11,21 giezyffowi; 11,47 gyezyffowi; 12,3 gyezyffowy; 12,22 ondrziegiewi; 12,22 gyezyffowi; 13,23 gyezyffowie; 13,25 gyezyffowych; 13,26 gydaffowi; 14,24 otczowa; 18,2 zrazowaffe; 18,5 zrazowaffe; 18,22 gyezyffowi; 18,32 gyezyffowa; 18,36 kralowftwie; 18,36 kralowftwie; 18,36 kralowftwie; 19,1 biczowa; 19,9 gyezyffowi; 19,10 vkrzizowaty; 19,16 vkrziziewan; 19,18 vkrzizowali; 19,20 vkrziziewan; 19,23 vkrziziewachu; 19,25 gyezyffowa; 19,32 vkrzizowani; 19,33 giezyffowi; 19,38 giezyffowo; 19,38 giezyffowo; 19,39 giezyffiewi; 19,40 gyezyffiewo; 19,41 vkrzizowan; 20,12 gyezyffiewo; 20,27 thomaffowi; 21,2 zebedeaffowa; 21,21 giezyffiewi.

Doklady na třetí staročeskou přehlásku *ó* v *ie* v Janově evangeliu Bible drážďanské

4,18 muzow; 6,9 bohcenciew; 6,10 tysycziew; 6,11 bohcenciew; 6,13 kofjow; 6,13 bohcenciew; 7,22 otczow; 7,23 moyzieffow; 11,55 kragyew; 18,13 kapphaffyew; 19,12 ciefarziew; 19,34 rityerziew; 19,38 gyezyffyew.